

Iz pedagoške teorije i prakse

UDK: 159.942: 81'243

Olivera Glavaš

Uloga afektivnih faktora u učenju stranog jezika

Sažetak

U posljednjih 40 godina učinkovitost u učenju stranog jezika ne odnosi se samo na kognitivne sposobnosti osobe koja jezik uči, već se smatra da se tijekom učenja jezika aktiviraju i kognitivne i afektivne kvalitete učenika. Ovaj rad istražuje ulogu afektivnih faktora na proces učenja stranog jezika. Nabrajaju se afektivni faktori u učenju stranog jezika te njihov utjecaj na proces usvajanja jezika. Nadalje, objašnjava se hipoteza o afektivnom filteru te se ista od strane nekolicine autora opovrgava. Na kraju se donose zaključci na koji način je moguće spriječiti i ublažiti negativan utjecaj afektivnih faktora na učenike pri učenju stranog jezika i daju se konkretni savjeti nastavnicima kako to ostvariti i olakšati učenicima proces učenja stranog jezika.

Ključne riječi: strani jezik, afektivni faktori, afektivni filter

1. Uvod

Proces učenja stranog jezika ovisi o brojnim faktorima: kognitivnim faktorima (jezična sposobnost, strategije učenja), afektivnim (stavovi, motivacija, anksioznost itd.), metakognitivnim i demografskim faktorima (Olivares-Cuhat, 2010). Afektivni se faktori najčešće suprotstavljaju kognitivnim faktorima, a obje vrste faktora u novije se vrijeme istražuju u okviru posebnog istraživačkog potpodručja poznatoga pod nazivom individualne razlike (Mihaljević Djigunović, 2007). Nedavna istraživanja u primijenjenoj lingvistici proširila su se na istraživanja o psihologiji, izvan okvira učenja jezika samog po sebi. S razvojem primijenjene lingvistike i psihološke analize lingvistika se više ne zadovoljava površnim opisom jezika, već traži dublje psihološke faktore, tj. afektivne faktore u učenju stranog jezika. Afektivni faktori su od ključne važnosti kada govorimo u individualnim razlikama kod ishoda učenja jezika. Dok su učenička uvjerenja o jeziku relativno stabilna, njihovo afektivno stanje vrlo često varira te utječe ne samo na cjelokupni napredak, već i na učenje svakodnevnih aktivnosti na dnevnoj bazi. (Ellis, 1994).

2. Afektivni faktori u nastavi stranog jezika

Afekt podrazumijeva osjećaj ili emociju. Afektivni faktori podrazumijevaju učenikove individualne faktore poput samopoštovanja, inhibicija, anksioznosti, osobnosti, motivacije, stavova itd. Neosporno je da su učenici ograničeni djelovanjem ovih složenih psiholoških faktora. Prema Sternu, afektivni faktori su od

jednake važnosti pri učenju stranog jezika kao i kognitivni faktori (Stern, 1983).

2.1. Samopoštovanje

Samopoštovanje je psihološki i društveni fenomen u kojem pojedinac vrednuje svoje sposobnosti i samog sebe prema određenom sustavu vrijednosti (Rubio, 2007, str. 5). Samopoštovanje je iznimno važan faktor i smatra se da se nijedna kognitivna ni afektivna aktivnost ne može odraditi bez određene doze samopoštovanja ili vjerovanja u samog sebe i u uspješnost izvršenja određenog zadatka. Samopoštovanje varira od situacije do situacije, od osobe do osobe te se može podijeliti na: globalno, situacijsko i samopoštovanje na razini zadatka.

Globalno samopoštovanje je relativno stabilno, posebice kod odraslih ljudi, i odnosi se na općenite procjene koje pojedinac donosi kroz vrijeme, u različitim situacijama. Situacijsko samopoštovanje još se naziva i sepcifičnim samopoštovanjem i odnosi se na razumijevanje i prihvaćanje samog sebe u različitim situacijama poput posla, obrazovanja, učenja itd. Samopoštovanje na razini zadatka povezano je sa specifičnim zadacima i odnosi se na vlastitu procjenu određenog aspekta tog procesa npr. pisanje, čitanje, ili na neku određenu aktivnost u razredu (Douglas, 2014, str.144). Za učenike je samopoštovanje od velike važnosti jer ako su izloženi isključivo stranom jeziku, mogu se osjećati ranjivima. Učenici s visokom razinom samopouzdanja bit će samouvjereniji, manje anksiozni i više motivirani za učenje, bit će aktivniji na satu i ulagati više truda te će aktivno koristiti prilike za primjenu jezika. Učenici s manjkom samopouzdanja bit će anksiozni i nesigurni u određenim

situacijama gdje se od njih zahtijeva komunikacija na stranom jeziku ili kod izvršenja određenih zadataka. Manjak samopouzdanja može im vrlo lako stvoriti određenu psihološku prepreku za sudjelovanje u razrednim aktivnostima. Nadalje, ako ne dođe do poboljšanja situacije, takvi učenici gube interes za učenje stranog jezika i stvaraju strah od istoga. Kada govorimo o strahu od stranog jezika, on se definira kao osjećaj napetosti i bojazni koji je povezan s drugim ili stranim jezičnim kontekstom uključujući govor, slušanje i učenje, ili zabrinutost i negativne emocionalne reakcije pri učenju ili korištenju stranog jezika (MacIntyre i Gardner, 1994). Strah je naučena emocionalna reakcija i posljedica je negativnih iskustava koja su se javljala tijekom učenja stranog jezika (Mihaljević Djigunović, 1998). Mihaljević Djigunović navodi da su učenici s većim strahom od jezika rjeđe svoj uspjeh pripisivali znanju, zanimljivosti zadatka i uživanju u zadatku od onih s manjim strahom od jezika. Veliki strah od jezika uzrokovao je nizak pojam o sebi te nemogućnost posvećivanja zadatku (Mihaljević Djigunović, 1998).

2.2. Motivacija

Motivacija se definira kao vrsta unutarnjeg poriva koji nekoga tjera da napravi nešto kako bi nešto postigao. U svojoj raspravi o motivaciji, Douglas Brown navodi potrebu za jačanjem ega kao glavnog motivatora. To je potreba da osoba bude prihvaćena i uvažena od strane drugih (Harmer, J. 2015). Marion Williams i Robert Burden opisuju motivaciju kao stanje kognitivnog uzbuđenja koje izaziva odluku da se djeluje.

Motivacija se dijeli na ekstrinzičnu i intrinzičnu, tj. na motivaciju koja dolazi „izvana“

i „iznutra“. Ekstrinzična motivacija je rezultat vanjskih faktora, npr. potrebe za prolaskom na ispitu, želje za novčanom nagradom itd. Nasuprot tome, intrinzična motivacija dolazi „iznutra“. Osoba može biti motivirana uživanjem u učenju jezika ili potrebom osjećati se bolje učeći. Većina istraživača slaže se da intrinzična motivacija daje bolje rezultate. Čak i kada je razlog sudjelovanja u učenju ekstrinzičan, šanse za uspjeh bit će veće ako učenik zavoli sam proces učenja. Motivacija je jedna od najsnažnijih afektivnih varijabli kada se radi o uspjehu ili neuspjehu izvršenja zadatka. Ona direktno utječe na učenike. Ekstrinzična motivacija može biti od pomoći pri učenju, ali intrinzična motivacija je važnija dugoročno. U prilog tome ide činjenica da učenici koji su motivirani ekstrinzično mogu biti fokusirani na nagradu više nego na izvršenje zadatka dok učenici koji su motivirani intrinzično posvećuju više pažnje na izvršenje zadatka, što je učinkovitije kada se radi o učenju stranog jezika.

Dornyei (2001) je predstavio motivacijski model usmjeren na proces koji se sastoji od tri faze. Prva faza – motivacija izbora odnosi se na određivanje ciljeva, druga faza-faza tzv. izvršne motivacije odnosi se na izvršavanje neophodnih zadataka i na održavanje motivacije, a treća faza, tzv. „motivacijska retrospekcija“ odnosi se na učeničko zadovoljstvo i reakciju na izvršenje zadatka (Lightbown i Spada, 2013). Primjer prolaska navedenim fazama je primjer srednjoškolca iz Poljske koji se priprema na izlet u Španjolsku i odluči se upisati na tečaj španjolskog (primjer motivacije izbora). Nakon nekoliko mjeseci učenja španjolske gramatike učenik postaje frustriran i nezadovoljan, prestaje pohađati nastavu i odluči se ispisati. Tjedan kasnije

prijatelj mu spominje izvrstan komunikacijski tečaj španjolskog te se njegova motivacija izbora ponovno vraća. Odlučuje se upisati na tečaj i nakon nekoliko tjedana razvija osnovne konverzacijske vještine. Njegova razina zadovoljstva raste (primjer motivacijske retrospekcije) te se odlučuje na napredniji tečaj španjolskog kada se vrati s izleta (Lightbown i Spada, 2013).

Govoreći o važnosti motivacije kao afektivnog faktora pri učenju stranog jezika, istraživanja pokazuju da motivacija direktno i duboko utječe na učestalost korištenja strategija učenja stranog jezika: koliko je input jezika koji uče, koliko visok nivo vještine korištenja jezika postižu i koliko dugo mogu održati vještine stranog jezika nakon što ga prestanu učiti (Oxford, 1992).

2.3. Anksioznost

Anksioznost je možda najveća prepreka u učenju stranog jezika. Usko je povezana s negativnim iskustvima poput napetosti, tuge, nelagode itd. Pri učenju stranog jezika anksioznost se odnosi na učenikov strah i nelagodu u situacijama kada se moraju koristiti produkcijom jezika, tj. govorom. Jezična anksioznost je obrnuto proporcionalna s učenjem jezika: što je anksioznost manja, učenje jezika bit će učinkovitije; što je ona veća, učenje će biti manje učinkovito. Također, anksioznost je obrnuto proporcionalna s akademskim učinkom, samopoštovanjem, usmenom i pisanom kompetencijom i samopouzdanjem. S druge strane, kako djeca rastu, postupno se uče identificirati s drugim ljudima i istovremeno se prema potrebi štite. Jedan od načina zaštite je izbjegavanje svih riječi i ponašanja koja bi ih mogla ugroziti, što se naziva inhibicijom. Općenito, razina inhibicije kod mlade

djece je niska tako da oni vrlo često aktivno sudjeluju u aktivnostima u razredu. Kako dijete raste, razina inhibicije postaje veća. Djeca se boje kritike ili ismijavanja. Kao posljedica, visoka razina inhibicije utječe na rezultate u učenju stranog jezika.

2.4. Stavovi

Suvremene teorije učenja smatraju da se motivacija za učenje stranog jezika temelji na stavovima. Kada se dijete susreće s nastavom na stranom jeziku, ono će učenju pristupiti s pozitivnim stavom, bit će zainteresirano i otvoreno za učenje jer se rano učenje jezika većim dijelom odvija kroz igru i djetetu zanimljive aktivnosti. Mihaljević Djigunović ističe da je nastavnik ključna figura u procesu učenja stranog jezika jer on postaje izvor učenikove motivacije za učenje. Ako pozitivno iskustvo izostane, smanjivat će se i motivacija za usvajanje stranog jezika.

2.5. Pojam o sebi

Pod pojmom o sebi podrazumijevamo što osoba misli o samom sebi, kako se vidi i vrednuje. Predškolska djeca imaju odličnu sliku o sebi, smatraju se sposobnima i vještima. Kroz vrijeme ta se slika mijenja jer se školsko dijete počinje uspoređivati sa svojim vršnjacima u razredu. Važno je za učenikovo postignuće u učenju održavati pozitivan pojam o sebi, posebice u situacijama kada izostane zadovoljavajući rezultat, kako ga se ne bi obeshrabrilo u daljnjem procesu učenja.

U svom istraživanju Mihaljević Djigunović (2007) utvrdila je povezanost afektivnih fakto-

ra s uspjehom u produktivnim jezičnim vještinama (govor i pisanje). Također je ustanovila da je povezanost afektivnih faktora i uspjeha u učenju izraženiji kod starijih učenika. Utjecaj afektivnih faktora najveći je kada je riječ o komunikacijskim kompetencijama, tj. kada učenik treba sudjelovati u nekoj raspravi ili izraziti svoje mišljenje.

3. Hipoteza o afektivnom filtru

Sedamdesetih godina 19. st. Dulay i Burt predstavili su teoriju o afektivnom filtru i objasnili njezin utjecaj na proces učenja stranog jezika. Nešto kasnije Krashen teoriju dalje razvija i usavršava. Krashen je teoriju uvrstio među pet središnjih hipoteza o usvajanju stranog jezika: hipoteza o usvajanju drugog jezika, hipoteza o prirodnom poretku, hipoteza o praćenju, hipoteza o inputu i hipoteza o afektivnom filtru.

Hipoteza o afektivnom filtru govori o utjecaju afektivnih faktora na usvajanje stranog jezika (Krashen, 1982). Istraživanja u ovom području govore kako različiti afektivni faktori utječu na usvajanje drugog jezika. Krashen ih je podijelio u tri kategorije: motivacija (učenici koji su više motivirani za učenje jezika ostvaruju bolje rezultate u učenju), samopouzdanje (učenici s više samopouzdanja i pozitivnom slikom o sebi pokazuju bolje razumijevanje i imaju bolje rezultate u jezičnim zadacima), anksioznost (prisustvo male količine anksioznosti može pomoći u učenju drugog jezika) (Krashen, 1982). Krashen smatra afektivni filtar kao vrstu psihološke prepreke koja onemogućava osobi koja uči jezik usvojiti dostupni razumljivi jezični unos. On gleda na afektivne faktore kao na fil-

tar koji reducira količinu jezičnog unosa koju je osoba spremna razumjeti. Može se reći da afektivni faktori određuju razmjer unosa i usvajanja jezika (Krashen, 1982). Afektivni faktori sprečavaju učinkovito procesuiranje jezičnog unosa, dok pozitivne emocije pospješuju učinkovitost procesa učenja jezika. Kod učenika s visokim stupnjem motivacije, samopoštovanja i niskom razinom anksioznosti afektivni filtar je nizak pa su u mogućnosti usvojiti puno jezičnog unosa. Nasuprot njima, učenici s niskom razinom motivacije, niskim samopoštovanjem i visokom razinom anksioznosti imaju visoke filtre, stoga primaju malo jezičnog unosa što utječe na učinkovitost učenja jezika.

Hipoteza o afektivnom filtru ponajprije se odnosi na učenike koji imaju manje pozitivne stavove prema učenju, kojima za učenje treba dodatni poticaj i koji su skloni izbjegavati situacije u kojima uče. Takvi učenici imaju visok filtar koji im onemogućava učinkovit input. Učenici s niskom razinom filtra su oni koji su motiviraniji i teže većoj količini inputa te time sam jezik uče brže i učinkovitije.

4. Opovrgavanje hipoteze o afektivnom filtru

Nekolicina autora ne slaže se s Krashenovom hipotezom o afektivnom filtru, posebice u dijelu u kojemu tvrdi da se afektivni filtar najčešće javlja u razdoblju puberteta. McLaughlin (1987) smatra da se ne može reći da adolescenti imaju veći afektivni filtar od male djece jer, prema njemu, oni usvajaju jezik brže od mladih učenika. Također navodi da se samim boravkom u zemlji gdje se govori ciljani jezik afektivni filtar

ne može smanjiti. Vygotsky smatra da učenik najbolje uči kada se pred njega stave razumljivi zahtjevi koji nadilaze njegove intelektualne sposobnosti. Kako bi se afektivni filtar smanjio a samim time i anksioznost učenika, nastavnik bi trebao učenicima davati uputstva u pisanom i usmenom obliku jer im je na taj način zadatak razumljiviji, teme ponuđene učenicima trebale bi biti zanimljive, zadaci i teme na satu prilagođeni potrebama učenika, atmosfera na satu trebala bi biti opuštena i poticajna, učenike bi se trebalo konstantno ohrabrivati u njihovu procesu učenja jer usvajanje jezika je proces, ponekad je potrebno izbjegavati ispravljanje pogrešaka učenika kako ih se ne bi obeshrabrilo u daljnjoj komunikaciji na stranom jeziku. Pokazalo se da je kod većine učenika najveći problem strah od pogrešaka pri govornoj produkciji na stranom jeziku. Nastavnik bi trebao biti taj koji će podizati učenikovo samopouzdanje prilagodbom materijala, razredne atmosfere i pružanjem podrške kako bi učenje bilo uspješnije.

Primjena afektivnog filtra u objašnjenju usvajanja stranog jezika daje nepotpune podatke koji se moraju rješavati postupno, jedan po jedan (Zafar, 2009). Zafar navodi da se kod djece ne može isključiti prisutnost filtra. Smatra da i djeca mogu biti anksiozna, nesigurna i s manjkom samopouzdanja, te navodi da su to sve faktori koji utječu na usvajanje stranog jezika. U tom pravcu ide kritika Krashenove hipoteze o odsusutvu afektivnog filtra kod djece jer djeca, unatoč postojanju afektivnog filtra, jezik svladavaju s lakoćom (Zafar, 2011).

5. Primjena afektivnih faktora u poučavanju stranog jezika

5.1 .Izgraditi samopouzdanje učenika

Nastavnici mogu pomoći učenicima na način da im naglas govore o njihovim jačim stranama, o nečemu u čemu su jako dobri te o nečemu što su već postigli i uspješno izvršili kao zadatak na satu. Na taj način će učenici imati jasnu sliku onoga što su već postigli i to će im pomoći u izgradnji samopouzdanja. Nastavnici također mogu učenicima reći kako vjeruju u njih. Nadalje, stavovi nastavnika su također važni kada je učenje u pitanju, posebice kada se radi o učenju stranog jezika. Kada se radi o ispravljanju učeničkih pogrešaka, nastavnik ih treba ispravljati na primjeren način kako se učenik ne bi osjetio omalovažavan. Ponekad pogreške nije ni potrebno ispravljati, posebice kada se radi o komunikacijskoj kompetenciji, te ako iste ne priječe razumijevanje poruke (Douglas, 2014).

5.2. Poticanje motivacije za učenje

Sve vrste motivacije pomažu u procesu učenja jezika. Nastavnik bi trebao poticati razvoj učeničke motivacije. Kako bi potaknuo razvoj intrinzične motivacije, nastavnik ih može podsjetiti na „nagrade“ kao posljedicu učenja stranog jezika, npr. pomoći im da uvide važnost znanja stranog jezika pri odabiru budućeg zanimanja. Također, nastavnik može pozvati stranog predavača da održi govor na satu. Nadalje, nastavnik može potaknuti ili usmjeriti učenike na izvršavanje zadataka van učionice, na zadatke koje će izvršavati kod kuće.

S druge strane, kako bi izbjeglo smanjenje motivacije, nastavnik treba izbjegavati stvari koje učenicima čine nelagodu, zadatke za koji oni osjećaju da ih nisu sposobni izvršiti i stvari koje ih sramote (Douglas, 2014).

5.3. Pomoći učenicima smanjiti razinu anksioznosti

Anksioznost na satu može se smanjiti samo ako se učenik na satu osjeća opušteno i ugodno. Nastavnik bi se trebao potruditi da, osim njihovih razina znanja, upozna i njihov karakter i tipove osobnosti. Istraživanja pokazuju da je učinkovit način smanjenja anksioznosti na satu poučavanje kroz igru, npr. igre uloga, igre pogađanja, komunikacijske igre itd. Na ovaj način smanjuje se anksioznost učenika i osjećaju se opuštenije. Ako je moguće, ciljevi koje nastavnik postavlja trebali bi biti u skladu s njihovim različitim razinama znanja. Ako je učenik svjestan svog napretka, bit će više motiviran za učenje. Nadalje, zdrav odnos između nastavnika i učenika jako je važan. Ako učenik osjeća određenu netrpeljivost prema nastavniku, vrlo mu je teško učiti taj predmet. Nastavnik treba pokazivati strpljenje prema učenicima. Zdrav odnos između nastavnika i učenika može smanjiti učeničku anksioznost, podići razinu pažnje, ispraviti loše ponašanje te im na taj način pomoći pri učinkovitijem učenju stranog jezika (Douglas, 2014).

6. Zaključak

Prema svemu navedenom, afektivni faktori imaju važnu ulogu u procesu učenja stranoga jezika. Tijekom procesa učenja nastavnik može

primjenjivati različite metode poučavanja kako bi atmosferu u učionici učinio opuštenijom i zanimljivijom. Pred nastavnike stranog jezika stavljen je izazov u smislu snižavanja afektivnog filtra. To nije nimalo lak zadatak obzirom da je svaki učenik različit u smislu korištenja različitih stilova učenja, ali je i zasebna individua i karakter, te je potrebno prilagoditi se učenicovim potrebama i mogućnostima što je više moguće, a sve u svrhu uspješnijeg i učinkovitijeg usvajanja stranoga jezika.

Literatura

1. Douglas, B. H. (2014). *Principles of Language and Teaching (6th edition)*. White Plains, New York: Pearson Education.
2. Ellis, R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
3. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching 4th edition*. Pearson Longman.
4. Krashen, S. (1982). *Principles and Practice in Second language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
5. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How languages are learned 4th edition - Oxford Handbooks for Language Teachers*. Oxford University Press.
6. MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1994). *The Subtle Effects of Language Anxiety on Cognitive Processing in the Second Language*. *Language Learning*, 44.

7. McLaughlin, B. M. (1987). *Theories of Second Language Learning*. Maryland: Edward Arnold.
8. Mihaljević Djigunović, (1998). *Uloga afektivnih faktora u učenju stranog jezika*. Zagreb: Filozofski fakultet.
9. Mihaljević Djigunović, J. (2007). *Afektivni profil, aspiracije i zadovoljstvo nastavom engleskoga jezika kod hrvatskih učenika*. *Metodika* 8 (1), 104-111.
10. Olivares-Cuhat, G. (2010). *Relative Importance of Learning Variables on L2 Performance*. *Linguistikonline*, 43 (3)
11. Oxford, R. L. (1992). *What Every Teacher Should Know*. *The University of Alabama*. Heinle & Heinle Publishers. A Division of Wadsworth, Inc. Boston, Massachusetts.
12. Rubio, F. (2007). *Self Esteem and Foreign Language Learning*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
13. Stern, H. H. (1983). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
14. Zafar, M. (2009). *Monitoring the 'Monitor': A Critique of Krashen's Five Hypotheses*. *Dhaka University Journal of Linguistics* Vol.2(4), 139-146. DOI:10.3329/dujl.v2i4.6903.

Summary

The role of affective factors in foreign language learning

For the past 40 years, it has been considered that not only is the effectiveness of foreign language learning linked to the student's cognitive competence, but it is also believed that both cognitive and affective capabilities are activated when studying. The paper explores the role of affective factors in the process of foreign language learning. Affective factors in foreign language learning and their influence on language acquisition are listed. The affective filter hypothesis is explained, and the same is refuted by several authors. Conclusions on how to prevent and mitigate the negative impact of affective factors on students when learning a foreign language are presented. Teachers are provided with specific recommendations on how to prevent negative factors and facilitate the process of foreign language learning.

Keywords: *foreign language, affective factors, the affective filter*